

NÁZEV ŠKOLY:	Masarykova základní škola a mateřská škola Melč, okres Opava, příspěvková organizace
ČÍSLO PROJEKTU:	CZ.1.07/1.4.00/21.2623
AUTOR:	Mgr. Lucie Čechovičová
NÁZEV:	VY_32_Inovace_Český_jazyk_7
ČÍSLO DUM:	15
TÉMA:	Zvukové prostředky souvislé řeči
ROČNÍK:	9.
OBDOBÍ REALIZACE:	5/2013

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Anotace

- Prezentace je zaměřena na výklad učiva o zvukových prostředcích souvislé řeči. Po krátké teorii jsou zařazena také praktická cvičení pro žáky se zaměřením na výrazný přednes a kulturu mluveného projevu.

**Zvukové
prostředky
souvislé
řeči**

Zvuková stránka věty

- Řeč se stává sdělnou i tím, že je různě zvukově upravována a obměňována. K tomu slouží tzv. **zvukové prostředky souvislé řeči**. Řeč se jimi jednak člení ve svém časovém průběhu, jednak se obměňuje co do síly, výšky a mluvního tempa, případně i hlasového zabarvení.
- členění (frázování) řeči
- modulování - (tónová síla, výška, tempo, zabarvení hlasu)
- Umožňuje mluvčímu obsah nejen zvukově prokreslit, zvýraznit, ale i vyjádřit osobní zaujetí.

Členění řeči

- Nejvyšší jednotka je **promluva**, která se skládá z **vět**. Věty se dále člení na **větné úseky** (vymezovány pauzou, přízvukem, melodií). Ty jsou pak vybudovány **přízvukovými takty**. Nejmenší jednotkou řeči je však **slabika**.

- **PROMLUVA → VĚTA → VĚTNÝ ÚSEK → TAKT**

Takt

- Takt – je tvořen 1 přízvučnou slabikou a 1 nebo několika slabikami nepřízvučnými, např.:
louka /- x/, trolejbus /- x x/, pracovitý /- x x x/
- V češtině se nejčastěji vyskytují takty dvouslabičné a trojslabičné. Mají podobu
  - trochejské stopy /- x/,
  - daktylské stopy /- x x/.
- Mluvená podoba má tak daktylotrochejský spád.
- Takt může být tvořen i více slovy (součástí i příklonky),
př.: *Rozhodli jsme se zde odměnit vás za vaši dobrou práci.*
- x x x x x/ - x x x/ - x x/ - x/ - x

Rytmus

- Mluvená čeština se snaží vytvářet stejné celky, a proto se každá promluva rozpadá na přibližně stejné takty.
- Jde o projev rytmu řeči.
- Pravidelnost rytmu není u prózy tak zřetelná jako u poezie.
- Přesto je však čeština jazykem rytmizovaným.

Důraz

- o nápadné zesílení slovního přízvuku
- o je vyjádřením subjektivního postoje mluvčího k obsahu sdělení
- o zesílením upozorňuje mluvčí na obsahovou závažnost

Můžeme zdůraznit kterýkoli výraz ve větě bez ohledu na jeho postavení:

*I řeč **čtená** může účinně působit na posluchače.*

*I řeč čtená **může** účinně působit na posluchače.*

*I řeč čtená může **účinně** působit na posluchače.*

*I řeč čtená může účinně **působit** na posluchače.*

*I řeč čtená může účinně působit **na posluchače**.*

Zamysli se nad textem a přečti ho s náležitým slovním přízvukem a důrazem.

Morava

Morava zájezdní hostinec

U zeleného stromu

Bubínky trubka štěbenec

Potulní rytíři vracejí se domů

Košile visí na stromě

Impresionista měkké barvy míchá

Ve stínu rozkvetlé jabloně

Morava ovečka tichá.

(Podle V. Nezvala)

Frázování – taktová skupina

- taktová skupina je nadřazena taktu
- vzniká spojením několika taktů, které jsou z obou stran ohraničeny pauzou (pomlčkou)
- frázováním se pak rozumí správné členění promluvy
- frázování úzce souvisí s kladením **pomlk:**
  - **fyziologických** (potřebné k nadechnutí)
  - **logických** (jako prostředek frázování)
  - **citových** (důraz)
  - **psychologických** (působí obsahové doznění)

Přečti výrazně se zaměřením na správné pauzy.

Pršelo. Už třetí den vytrvale, jemně a hustě pršelo. Vzduch byl nasycen vlhkostí a Kátiny vlasy se kroutily jako černí divocí hádkové. Ani se nesnažila je učesat. Chodila zasmušilá ve svých nejstarších a nejošklivějších teplácích. Každý deštivý den pohřbíval její naděje. Cesty se měnily v truchlivé rybníčky, v liduprázdném parku hlasitě plácal déšť. Káťa žebrale u babičky o klubíčka barevných vln a měla nejlepší vůli pustit se do ruční práce. Škoda, že byla tak dospělá a nemohla šít šaty panenkám!

(Podle A. Santarové)

Modulace

- Souvislý text nepronášíme stále stejně, nýbrž ho obměňujeme - modulujeme.
- Modulace:
  - silová (dynamika) – zesílení, zeslabení
  - tónová (intonace) – změna výšky hlasu
  - časová (mluvní tempo)
  - barva hlasu
- Správná logická modulace přispívá k pochopení textu.

Přednes výrazně ukázkou a odůvodni dynamiku.

Hajej můj andílku,
hajej a spi,
mamička kolíbá
děťátko svý.
Hajej, dadej, dadej, malej,
hajej můj andílku,
hajej a spi.

Sleduj intonaci v oznamovacích tázacích, zvolacích a práciach větách.

Pan Svatoň si oddychl.

Pan Svatoň si oddychl s úlevou.

Pan Svatoň si oddychl s nekonečnou úlevou.

Koupil jsi noviny?

Kam jdeš?

Ty květiny jsou pro mne?

Proč se ptáš?

Kdo by to byl řekl!

Copak si dá poradit!

Kdyby už bylo prvního!

Mít tak milión!

Intonace ve větách

- a. **věta oznamovací**
  - intonace klesavá
- b. **věta rozkazovací**
  - melodie zvýšená na začátku
  - melodie zvýšená před koncem
- c. **věta tázací**
  - i. otázky zjišťovací
    - ke konci klesavá, pak stoupavá
  - ii. otázky doplňovací
    - před koncem zvýšená, pak klesavá
    - zvýšená na počátku

Přečti se správnou intonací

- Sedni si. – Sedni si! – Sednout! – Sedneš! – Sedni! – Kdybys seděl! – Budeš sedět!
- Už jsi připraven? – Kdo? – Ty! – Já? – Ano. – Ne.
- Nevím. Nevím, zda se zachoval správně. – Chvíli jsme přemýšleli. Chvíli jsme přemýšleli, jak to udělat. – Chodím po domě. Chodím po domě a hledám založenou knihu.

Citace

- KVAČKOVÁ, Jaromíra. *Opakujeme češtinu v 9. ročníku 1. díl (1. pololetí): Přehled učiva, pravopisná cvičení, diktáty*. Brno: Nová škola, 2006. ISBN 80-7289-073-5.
- EISLEROVÁ, Jana. *Český jazyk v kostce: pro základní školy a nižší ročníky víceletých gymnázií*. Havlíčkův Brod: Fragment, 2006. ISBN 80-253-0198-2.
- HUBÁČEK, Jaroslav, Eva JANDOVÁ a Jana SVOBODOVÁ. *Čeština pro učitele*. 3. vyd. Odry: Vade mecum Bohemiae, 2002. ISBN 80-86041-30-1.
- BAUER, Alois. *Čeština na dlani: přehled světové a české literatury: český jazyk*. 2. vyd. Olomouc: Rubico, 2005. 416 s. ISBN 80-7346-042-4.
- KROBOTOVÁ, Milena. *Spisovná výslovnost a kultura mluveného projevu*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2000. 219 s. ISBN 80-244-0187-8.
- Obrázky jsou součástí programu Microsoft Office.